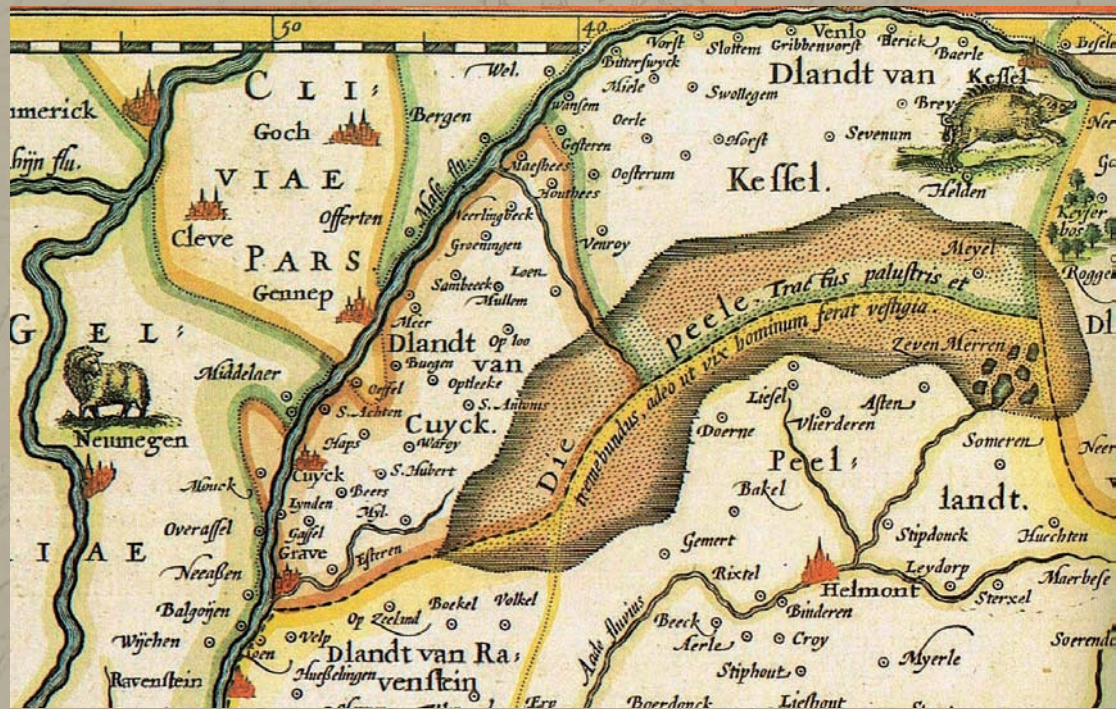

11 'HET EYNDE SAL DE LAST DRAEGEN'

Kaart van de Peel uit 1617 (door P. v. d. Keere). Meijel ligt midden in de Peel.

De Tachtigjarige Oorlog is bij iedereen bekend als de strijd tussen 1568 en 1648 waarin de Nederlanden zich vrijvochten van de Spaanse onderdrukking. Maar Meijel hoorde niet bij de Nederlanden, het was met het Gelders Overkwartier rond 1585 deel van de Spaanse Zuidelijke Nederlanden, buiten de Nederlanden ofwel de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën. In de geschiedenis van Meijel is die oorlog een vervelend randverschijnsel. Doortrekkende soldaten, geordend of roofzuchtig, bezorgden de Meijelsen wel veel ellende. In de archieven wordt melding gemaakt van rantsoenen voor garnizoenen die vanuit Meijel in Weert of Venlo geleverd moesten worden, van soldaten van graaf Lamboy en van mogelijk uit Hannover komende Wemmerse troepen die Meijel onveilig maakten en van *‘groeten chrijghen ende oerloege ende ongerichtgeijt deser tijdt’*.

In de eerste helft van de zeventiende eeuw ging het leven in en om de nog geen vijftig woningen van Meijel ook om andere redenen niet gewoon door. De Meijelsen moesten enorme bedragen opbrengen voor hun heren en voortdurend waren er ruzies met omliggende dorpen. Vanaf 1630 zijn teksten van de Meijelse schepenbank bewaard gebleven met grondverkoppen, testamenten, leningen, veroordelingen en alles wat er in het dorp speelde. Toen was Philip Froijens pastoor in Meijel en een bijzondere figuur.

Het dorp in doorlopende beschrijving

Waarschijnlijk waren er in Meijel ooit oudere geschreven boeken van de schepenbank, want het nu oudst bekende begint met *‘Protocollum der Vrijherlicheyt Meijel aensfangendt den 26 february 1630, no. 4°’*. De eerste drie boeken ontbreken evenals losse stukken bij de zes bewaarde boeken, bijvoorbeeld onderhandse overeenkomsten die door de schepenen bekrachtigd en ingeschreven werden.

De eerste aantekeningen die gerichtsbode Peter Janssen als secretaris van de dingbank maakte betroffen het jaargeding van 26 februari 1630. Hij beschreef tot 1638 in het schepenbankboek de leningen opgenomen door Adolf van Millendonk, heer van Meijel, de grondverkoppen, geldleningen

en getuigenissen uit andere dorpen of kerspels over de grens van Meijel. Toen was Adrian Klee schout na de beëdiging op 15 december 1628. Hij werd opgevolgd door Adolf Diederix van Ghoor, de heer zelf dus, die echter maar een of twee keer bij een bijeenkomst van de schepenen aanwezig was.

Secretaris Peter Janssen overleed vóór 1638. Toen kreeg Meijel voor zes jaar een ervaren man als secretaris en hulp voor de pastoor, Jan Cluitmans. Peter Janssen beschreef wel de belangrijke akte van 10 oktober 1628 ‘Reces tusschen die van de Graeffschap Horne ende Meijell’.

Ruzies met omliggende dorpen

Zo’n reces of akte van een belangrijk besluit en de getuigenissen uit andere kerspels waren in de eerste helft van de zeventiende eeuw voor Meijel onmisbaar. In de eerste helft van de zeventiende eeuw lijkt Meijel voortdurend in ‘oorlogstoestand’, niet tegen andere landen maar tegen de inwoners en bestuurders van omliggende dorpen. Behoudens enkele kleine probleempjes ging het niet over Deurne, Someren of Asten, maar vanuit Nederweert, het graafschap Horn en Helden-Kessel wilden inwoners de rijke Meijelse turfvelden en weilanden inpikken. Daar moesten rechters van het Hof van Gelder in Roermond en van de Geldern Justizhof in Düsseldorf dan hun oordeel over uitspreken. De Meijelse dingbank mocht immers niet oordelen over grensschending of plundering.

Voor de rechters verschenen advocaten namens de strijdende partijen, vaak vergezeld door de afgevaardigden van de dorpsbesturen en met ellenlange teksten. Op 10 januari 1641 gaf advocaat W. Pallandt namens Meijel een antwoord met maar liefst 195 artikelen of omschreven argumenten. Die moesten weer beantwoord worden. En telkens was het stramien gelijk. De overtreding of ‘misdad’ van het andere dorp werd genoemd, vervolgens werd verwezen naar oude vonnissen die ten voordele van de sprekende partij waren, daarna werd met eenvoudige middelen aangegeven hoe verschrikkelijk de andere partij had gehandeld en hoe eerlijk of rechtvaardig de sprekende partij was, hoe de voorbeelden voor die uitspraken voor het oprapen lagen en hoe nodig

het was dat de rechters voor eens en voor altijd de grenzen moest vastleggen, desnoods na opmeting door landmeters. De kaartjes werden door de landmeters gemaakt, maar de absolute waarheid in de beschuldigingen over en weer is niet altijd even duidelijk.

Uit het zeer beknopte overzicht wordt hierna een beetje duidelijk waar die ruzies over gingen.

Nederweert

De inwoners van Meijel en Nederweert hadden waarschijnlijk weinig problemen met elkaar. Ze hadden ieder hun veengronden om turf te steken en woeste gronden met hei om hun schapen te laten grazen en hun bijenkoprven te plaatsen. Soms pakten ze van elkaar een paar schapen of een kar turf, omdat ze meenden dat die 'gepand' mochten worden. Panden of arresteren was het in beslag nemen van dieren of goederen die zich volgens de beslaglegger ten onrechte op zijn gebied bevonden. Dan werden de grenspunten Grote

Grenssteen uit 1630 op Amsloberg.

Visscherije, Meijelse Haenberg, Coppencruys, Duivelsmeer en Amsloberg maar weer eens duidelijk aangewezen of voorzien van een heuveltje, er volgde een goede vriendschapsdrank en het probleem was voorbij.

Moeilijker lag het met een driehoek, die in 1444 mogelijk nog bij Meijel hoorde. In 1629 bezat Asten die driehoek in de Peel tussen Meijel, Asten en Nederweert en verpachtte die vanwege geldgebrek, nu eens aan Nederweert, dan weer aan Meijel. Het was dus gebied van de gemeente Asten in de Verenigde Nederlanden, maar gelegen in het Spaanse gebied van Gelder.

Wat zich daar heeft afgespeeld tussen Nederweert en Meijel is niet bekend, maar door het Soeverein Hof van Gelder werd Nederweert op 15 juni 1629 veroordeeld tot schadeloostelling van alle misdaden die zij op Meijels grondgebied hadden begaan. Enige landmeesters bepaalden in 1629 de plaats op Amsloberg waar op 7 november 1630 de grenspaal werd gezet die inmiddels de inwerkingen van het weer laat zien.

Graafschap Horn

Op 22 september 1598 kwamen inwoners van Heythuysen en Roggel rond zes uur in de morgen met wagens en karren, met geweren en zwaarden, met hooivorken en ander slag- en steektuig naar Meijel. Ze vernielden deuren en vensters, grepen mee wat ze pakken konden en brachten vele Meijelsen enorme verwondingen toe. De aanleiding was het feit dat Herman-Diederik van Millendonk nog steeds aanspraken maakte op het bezit van graafschap Horn, waar hij toen de bisschop van Luik en pandheer of drost Christoffel Schenck van Nydeggen tegenover zich vond. Deze botsing eindigde in eerste instantie met het reces van huis Aldenghoor te Haelen op 22 augustus 1616 en definitief met het reces (verdrag) van Roermond van 10 oktober 1628.

Het was na een procesperiode van dertig jaar, waarin over en weer nog turf of dieren gepand werden. En aan het einde werd in wezen de grens bevestigd zoals die in 1515 door graaf Jacob III van Horn was aangewezen en zoals die in 2009 nog bestaat tussen Meijel enerzijds en gemeente Leudal anderzijds.

Helden en Kessel

Op 15 en 16 september 1591 viel een groot aantal mannen uit Helden en Kessel het dorp Meijel binnen. Waarschijnlijk lag de oorzaak in een ruzie tussen Herman-Dierderik van Millendonk als heer van Meijel en Walraven van Wittenhorst als ambtman van Land van Kessel. De processen liepen tot 1612.

In 1613 namen de Heldensen twee karren, onder meer de kar van de Meijelse molenaar, en twee zichten (handzeisen) in beslag. De processen daarover liepen door tot 1638, terwijl er wederzijds vervelende pesterijen plaatsvonden met plaatsing van bijenkorven, meenemen van turf, scheldpartijen en uittrekken van grenspalen. Het belang van Helden was duidelijk. De bestuurders wilden het gebied tussen Beringe en de Sloot in Meijel in bezit krijgen, want daar was nog enige turf te halen. De secretaris van Helden verzamelde alle gegevens die konden helpen in de juridische strijd en noteerde ze in het Registrum Heldense, een naslagwerk voor Maasbree, Neer en Meijel, de plaatsen waarmee Helden in die tijd grenskwesties had.

Het enorme aantal geldverslindende rechtzittingen in oorlogstijd leidde op 6 juli 1644 tot een akkoord, omdat noch Meijel noch Helden en Kessel het langer konden opbrengen de proceskosten te betalen. Men had de hulp ingeroepen van Andries Schinck drost van Kessel en diens neef Theodorus Schinck om als scheidsrechters op te treden. Het hele gebied tussen Beringe en de Sloot in Meijel zou onder jurisdictie van de koning van Spanje en van de vrijheer van Millendonk komen en blijven. Die Vrijheer van Millendonk was de heer van Meijel. Inwoners van Helden, Kessel en Meijel mochten van het gebied gebruik maken voor maaien, turfsteken, heien en bijenstand. Er waren nog een paar beperkende regels, waaronder het verbod op het gebruik van de Gevrijde of Roozenobelspeel. Daar mocht niemand turfsteken dan de Meijelsen en dan nog alleen voor huis Ghoor. De boete op een overtreding in dat gebied werd bepaald op 100 rozenobels, waarvan eenderde voor beide gemeenten, eenderde voor de armen uit die gemeenten en eenderde voor de genoemde arbiters of scheidsrechters.

Pastoor Philip Froijens, herder of administrateur?

In die periode van onrust was Philip Froijens pastoor van Meijel en openbaar priester-notaris. Hij kwam waarschijnlijk uit Asten en begon in 1608 de namen te noteren van kinderen die hij gedoopt had. Op 10 augustus 1608 was Anna de dochter van Joannes Leonardi en Weijndelina de eerst genoteerde. Van zijn andere activiteiten als pastoor is niets bekend. Op 10 november 1630 verzochtte hij zelf in een brief aan Adriaan Klee, dat hij hoopte dat God medelijden zou hebben met deze arme kleine gemeente Meijel, waar hij liever niet als pastoor gekomen was. *‘Ick wilde wel dat mij Godt alhier niet en hadde beroepen ... in dit arm kleyn gemeynte’*. Hij beschreef de ellende in Meijel, waar hij week na week in zijn volle kerk aan parochianen en onderdanen brieven moest voorlezen over wat er nog meer geleverd moest worden voor het onderhoud van de soldaten, onder meer aan die van de koning. *‘Zelfs een stenen hart zou er medelijden mee krijgen’* bedoelde hij waarschijnlijk met *‘een stenen hardt macht erbermen hoe het alhier toegaet insonder hoe quaden gewesen dit jaer alhier is gewest’*.

Dorp, Cornelis Droochsloot (17de eeuw), kerkje en huizen hebben enige gelijkenis met het centrum van Meijel in die tijd.

Geen feilloze schrijver maar toch een onmisbare spreker en schrijver voor edellieden en Meijel, die te weinig tijd had om zijn kerkewerk op schrift te stellen en soms een jaar lang geen kans zag de

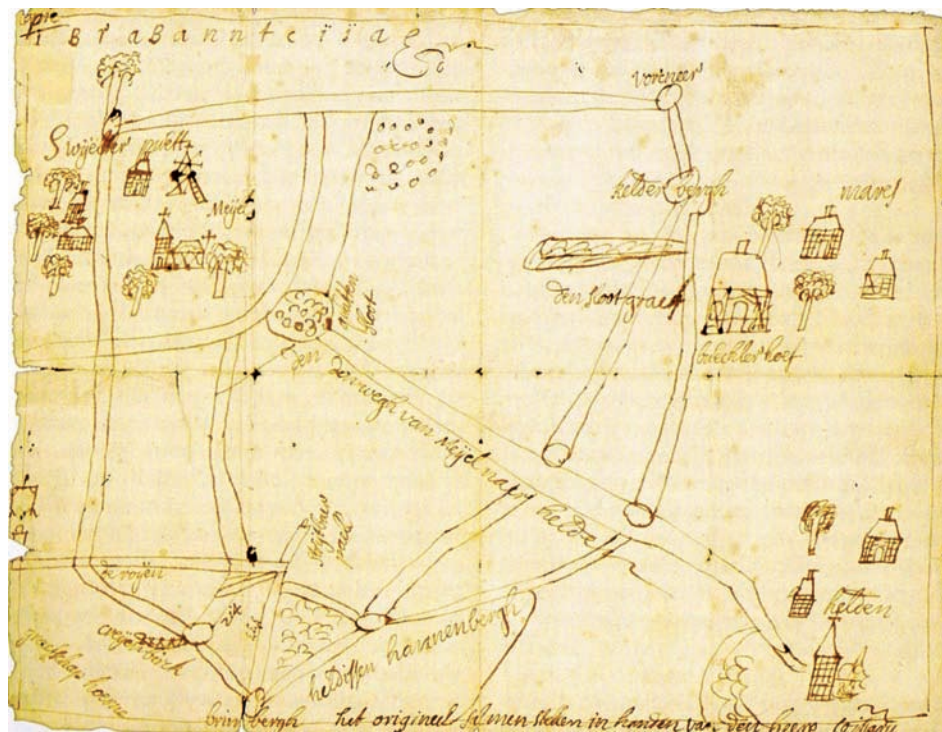
namen van de gedoopten te vermelden. Hij was administrateur voor Antonetta van Assendelft, vrouwe van Liessel, werkte voor mevrouw Van Wittenhorst, vrouwe van Asten en trad op als gevolmachtigde van Willem van Breij, pastoor van Liessel. Bovendien hield hij zich goed op de hoogte van wat er in de oorlog gebeurde en wist hij belangrijke mensen in te schakelen om de belangen van de Meijelse parochie te verdedigen, onder wie de waarschijnlijk van Meijel afkomstige Peter van den Bosch, kanselier aan het Hof van Gelder van 1611 tot zijn overlijden in 1614.

Pastoor Philip Froijens werd geleidelijk 'de bestuurder' van Meijel. In een brief aan heer Adolf van Millendonk leek hij in 1631 te solliciteren naar de functie van schout in Meijel, schrijvend dat er steeds een rechtsgeleerde aanwezig moest zijn, *'in omni occurrentie eenen rechtsgeleerde naer bij den handt.'* In naam werd heer Adolf zelf de schout, maar het werk in Meijel liet hij over aan de pastoor. Deze trok naar de zittingen van de

rechtbank en ondertekende de akkoorden. Pastoor Froijens moest op 3 november 1633 wel voor een aparte zaak op stap, toen hij met een opdracht van heer Adolf voor de Leenzaal van Horn alle leengoederen van huis Ghoor, ook Meijel, liet vastleggen op naam van Adolf van Millendonk. Dat was voor heer Adolf van belang om nieuwe leningen te kunnen afsluiten.

In Meijel hield pastoor Philip zich met allerlei zaken bezig, de inkomsten van kerk en heer Adolf, het ongeoorloofd turfsteken door inwoners van Weert, de bestelling van ijzeren staven en stenen voor de brouwerij en de afkeuring van tweehonderd stenen, de herstelwerkzaamheden aan de banmolen en de verkoop van restmateriaal, de verpachting van tienden en molen, het bijeenroepen van schepenen en de heimelijke gevangenneming van de 'goede' Jan Vrints die naar huis Gennep werd gebracht.

In zijn brieven gebruikte hij regelmatig *'het eynde sal de last draegen'*, waarmee hij er mogelijk op doelde, dat het begin van een werk wel gemakkelijk

De kaart van pastoor Froijens.

kon zijn maar dat de moeilijkheden op het einde zouden komen. Aan verzuchtingen had pastoor Froijens overigens geen gebrek. Uitspraken als ‘*die arme schamele nabuurkens van Meijel met maar 50 huizen kunnen nog geen B van een A onderscheiden*’ en spottende opmerkingen in de richting van de tegenpartij vond hij blijkbaar gewoon.

In de avonduren van 13 mei 1635 werden pastoor Froijens en zijn kapelaan opgepakt door de soldaten van de gereformeerde commandant van Venlo. Zij zouden de regels van het plakkaat van het Hof van 28 februari 1634 overtreden hebben, waarbij de katholieke eredienst verboden was. Heer Adolf kreeg pastoor en kapelaan vrij uit de gevangenis van Venlo, omdat Meijel een vrijheerlijkheid was waar de Venlose commandant niets te zeggen had. Om daar bewijzen voor te krijgen bedelde de pastoor in 1637 bij bevriende bestuurders van (Maas)Bree, Sevenum, Asten en de Soevereine Raad van Gelder om getuigenissen, die later wel erg gemakkelijk gebruikt werden als bewijsstukken voor de grenzen van Meijel.

Toen de ouderdom echt een last begon te worden, deed pastoor Philip Froijens een beroep op een ervaren man met een groot netwerk, Jan Cluytmans. Deze was mogelijk de man die schout, notaris en secretaris in Gemert was geweest. De pastoor haalde Jan Cluytmans in 1638 als secretaris naar Meijel, waar hij tot na het behalen van het voor Meijel zeer gunstige akkoord met Helden en Kessel in 1644 actief bleef. Op 29 december

1648 verkocht hij zijn bezittingen in Meijel aan Bastiaen Martens uit Someren, de stamvader van de Meijelse familie Basten.

Met de dood van pastoor Philip Froijens op 6 oktober 1643 werd in Meijel de eerste helft van de zeventiende eeuw afgesloten. De belangrijkste man in het dorp zou al snel Jan Peters Barthels worden.

Henk Willems

Pieter Breughel de O., De boerenbruiloft, ca. 1568 (coll. Kunsthistorisches Museum, Wenen).

Bronnen

- Dülmen, Archieven van de Hertogen van Croÿ, inv.nr. 4029, Correspondentie
- Gemeentearchief Weert, Archief Gemeente Weert, inv.nr. 432 (oud) en 448 (oud)
- GHS Helden, Archieven Gemeente Helden, inv.nr. 10 Registrum Heldense
- RHC Limburg Maastricht, Archief Schepenbank Helden, port. 53, Grenskwesties
- RHC Limburg Maastricht, Archief Schepenbank Meijel, de boeken 5, 6, 8, 9, 10 en 11.
- Henk Willems, *Meer dan Turf; Uit zeven eeuwen parochie H. Nicolaas Meijel*, (Meijel 2005)
- Frans van Gorkum, Genealogie Cluytmans (Genealogisch Tijdschrift Oost-Brabant 2008)